

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В РОБОТІ ЗІ СТУДЕНТАМИ

Синельник-Журба О. С., Толмачова І. М.

Актуальність проблеми. Система освіти України перебуває в процесі трансформації. Відбуваються процеси гуманізації та демократизації освіти. Під час освітнього процесу для кожного здобувача освіти вибудовується індивідуально-орієнтована траєкторія розвитку, в якій враховано особливості, якості, нахили конкретної особистості. Сучасний студент – це суб`єкт навчально-професійної діяльності, активний учасник освітнього процесу.

Важливу роль у цих якісних змінах і підходах, що відбуваються в процесі трансформації української освіти, посідає саме розвиток та впровадження інклюзивного навчання. Цей процес почався з ратифікації у 2009 році Конвенції ООН про права осіб із інвалідністю та прийняття нового Закону України «Про освіту» у 2017 році. За цей час розроблено відповідні нормативно-правові документи, достатньо ефективно запрацювала система інклюзивного навчання для дошкільної освіти, для початкової школи, налагоджується процес впровадження інклюзії в базовій школі. Реалізація концепції Нової української школи забезпечує рівний доступ до освіти кожного учня.

Особливість сучасної ситуації в Україні – значне зростання кількості здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами. Це люди з інвалідністю, кількість яких значно збільшилася, це і цивільні громадяни, що постраждали внаслідок бойових дій, та ветерани, які потребують навчання з подальшим працевлаштуванням, а також внутрішньо переміщені особи. На сьогодні перед закладами вищої освіти стоїть завдання – забезпечити належні умови для здобувачів з особливими освітніми потребами та реалізувати принципи інклюзивного середовища. Якісна вища освіта та ефективне навчання для людей з особливими освітніми потребами має соціальне значення, тому що після закінчення навчання, ці особи повинні працевлаштуватися та мати змогу реалізувати власні можливості професійної діяльності. Зафіксовано низку труднощів та проблем, які вимагають швидкого вирішення в ході впровадження інклюзивного навчання в закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику інклюзивного середовища в закладах вищої освіти досліджували такі українські вчені, як І.Малишевська, А.Аріщенко, О.Литвинова, А.Колупаєва, О.Таранченко, Н.Ашиток, І. Стадницька та інші.

Забезпечення інклюзивного навчання в закладах вищої освіти є актуальним завданням і потребує і надалі проведення наукових досліджень, з

метою аналізу та вирішення проблем, що поки заважають процесу активного та якісного формування інклюзивного середовища.

Мета дослідження. Схарактеризувати принципи інклюзивної освіти та підходи до їхньої реалізації в роботі зі студентами.

Виклад основного матеріалу. В Законі України «Про освіту» (2017 р.) визначено: «Інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників» [2], в свою чергу, інклюзивне освітнє середовище описано як «сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей» [2].

Інклюзивна освіта передбачає виключення будь-якої дискримінації та однакове ставлення до всіх учасників освітнього процесу, але поряд з тим, і створення спеціальних умов для здобувачів із особливими освітніми потребами.

Забезпечення інклюзивного освітнього середовища має важливе значення тому що позитивним наслідком соціалізації здобувачів з особливими освітніми потребами в освітньому процесі є соціалізація їх в подальшому суспільстві.

Формування інклюзивного освітнього середовища у закладі вищої освіти повинно відбуватися за принципами інклюзивного навчання.

Слово «принцип» з латинської мови *principium* перекладається як «основа», «принцип – це основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і ін.» [1, с.1125].

Базовим принципом інклюзії є повне і ефективне залучення всіх учасників освітнього процесу, формування єдиного цільного освітнього середовища та гармонічного включення осіб з особливими освітніми потребами в суспільство. Доступність навчання на всіх рівнях та рівні можливості для всіх учасників освітнього процесу, з урахуванням індивідуальних можливостей, здібностей, потреб та інтересів учасників освітнього процесу.

До основних принципів, на яких базується інклюзивне навчання належить: недискримінація здобувачів з особливими освітніми потребами, тобто не повинно бути обмежень чи порушень прав студентів під час навчання в інклюзивному освітньому середовищі.

Принцип врахування багатоманітності людей полягає в тому, що особливості людей з інвалідністю повинні бути враховані і прийматися як компонент людської різноманітності. Повинна поважатися індивідуальність кожного здобувача з особливими освітніми потребами в тому числі через добір відповідних форм, методів та технологій.

Аналізуючи погляди дослідників [3,6] можна визначити шляхи забезпечення інклюзивного навчання у вищій школі. Заклади вищої освіти поки

не можуть повністю реалізувати принципи інклюзивного навчання, адже необхідне прийняття відповідних нормативно-правових актів, що регулюють питання інклюзивного навчання саме в закладах вищої освіти, важливе додаткове фінансування, якісна підготовка науково-педагогічних працівників та інше.

Для навчання здобувачів з особливими освітніми потребами в закладах вищої освіти повинен бути організований технічний, педагогічний, психологічний, соціально-педагогічний супровід. Обов'язково для таких студентів повинне бути забезпечене планування і розвиток їх подальшої кар'єри, відповідно до потреб ринку праці з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей.

В закладах вищої освіти вимагає подальшого розвитку тьюторство, як педагогічна технологія для підтримки і супроводу студентів з особливими освітніми потребами, що надасть можливість ефективно реалізувати програму індивідуального розвитку особистості.

Для забезпечення принципів інклюзивного освітнього середовища заклади освіти працюють над створенням безбар'єрної освітньої інфраструктури та відповідного оснащення. Це пандуси, поручні, тактильні покажчики для осіб з порушенням зору, спеціальне обладнання для санітарних кімнат, автоматичні розсувні двері, спеціальні меблі, технічні пристрої та інше. Це потребує додаткового фінансування, побудови та реконструкції будівель та інше.

Також важливим напрямком роботи для забезпечення принципів інклюзивного навчання є впровадження методів та технологій суспільного навчання з іншими здобувачами, адаптації навчально-методичних матеріалів та модифікації освітньо-професійної програм, особливо в умовах дистанційного навчання, використання інноваційних методів, проектування спеціального дидактичного матеріалу, використання передових інформаційно-комп'ютерних технологій, забезпечення літературою, створення медіатек. Зокрема, важливим аспектом для ефективної взаємодії є використання української жестової мови, шрифту Брайля та залучення спеціальних фахівців та педагогів до процесу навчання в тому числі сурдоперекладачів, реабілітологів, психологів.

Окремий напрям – реалізація психолого-педагогічного супроводу студентів. Із метою створення належних умов для забезпечення навчально- реабілітаційного супроводу заклади вищої освіти обладнують ресурсні кімнати; приміщення для надання консультацій психологом, відпочинку, особистої гігієни, медичного обслуговування та інше.

При вступі в заклад освіти особи з особливими освітніми потребами проходять процес адаптації, потребують додаткової підтримки.

Важливе значення має і просвітницька робота зі студентами з питань суспільного навчання і надання підтримки одногрупникам з особливими освітніми потребами, тому що велике значення відіграють і взаємовідносини, які

формується в студентському колективі.

Вимагає подальшої розробки й питання забезпечення інклюзивного навчання науково-педагогічними працівниками, що мають достатній рівень інклюзивної компетентності.

В Професійному стандарті на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» представлені компетентності частково розкривають принципи інклюзивного навчання, а є лише компетентність «здатність проявляти толерантність та повагу до культурної різноманітності». Потребує додаткової уваги регламентація викладацької діяльності в роботі зі студентами з особливими освітніми потребами.

Висновки. В системі вищої освіти відбуваються зміни: інтеграція до Європейського освітнього простору, гуманізація, індивідуалізація та студентоцентрований підхід.

В сучасних умовах дотримання принципів інклюзивного навчання та формування інклюзивного освітнього середовища в закладах вищої освіти є важливим і обов'язковим. Особливістю сучасної ситуації в Україні є збільшення кількості здобувачів освіти, які потрапляють в категорію осіб з особливими освітніми потребами. Тому заклади вищої освіти повинні швидко адаптуватися до нових вимог, активно впроваджувати інклюзивне навчання, створювати гармонійне та доступне інклюзивне середовище, для забезпечення прав громадян на якісну освіту з подальшим працевлаштуванням.

Завдання впровадження інклюзивного навчання у вищій школі повинна вирішуватися системно та комплексно на всіх рівнях, починаючи з прийняття відповідних рішень на загальнодержавному рівні, потім на місцевих рівнях, потребує також активного включення керівників закладів та підвищення компетентності безпосередньо кожного викладача.

На сьогодні заклади вищої освіти шукають ефективні шляхи забезпечення освітніх потреб усіх здобувачів, враховуючи принципи інклюзивного навчання. Цей процес передбачає низку заходів, як організаційних так і методичних.

Отже, закладено фундамент для подальшої побудови якісної сучасної освіти, є напрями роботи, принципи на яких базується сучасна система вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ – Ірпінь : Перун, 2005.
2. Закон України «Про освіту» №2145-VIII від 05.09.2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 23.04.2024)
3. Конвенція про права осіб з інвалідністю ООН від 13.12.2006 URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення 23.04.2024)

4. Матвеева Є.С., Несторук Н.А. Інклюзивна професійна і вища освіта: проблеми та шляхи подолання. *Сучасна освіта- доступність, якість, визнання.*

Збірник наукових праць XII міжнародної науково-методичної конференції, 11-13 листопада 2020 року, м. Краматорськ / під. заг. ред. д-ра техн. наук, проф. С.В. Ковалевського і Hon/D.Sc.Prof. DasicPrerag/- Краматорськ: ДДМА, 2020. С. 88-90 URL: https://www.researchgate.net/profile/Sergey-Kovalevskiy/publication/351774498_Zbirnik_prac_HII_miznarodnoi_naukovo-metodicnoi_konferencii_Sucasna_osvita_-_dostupnist_akist_viznanna_11-13_listopada_2020_roku_m_Kramatorsk_pid_zag_red_d-ra_tehn_nauk_prof_S_V_Kovalevskogo/links/60a8c18492851ca9dcd75f9c/Zbirnik-prac-HII-miznarodnoi-naukovo-metodicnoi-konferencii-Sucasna-osvita-dostupnist-akist-viznanna-11-13-listopada-2020-roku-m-Kramatorsk-pid-zag-red-d-ra-tehn-nauk-prof-S-V-Kovalevskogo.pdf (дата звернення 23.04.2024)

5. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства №610 від 23.03.2021 Про затвердження професійного стандарту на групу професій «Викладач закладів вищої освіти» URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/standarty/2021/03/25/Standart%20na%20hru%20profesiy_Vykladachi%20zakladiv%20vyshchoyi%20osvity_25.03.pdf (дата звернення 23.04.2024)

6. Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 635) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-%D0%BF> (дата звернення 23.04.2024)

7. Шевчук Г.Й. Інклюзивна освіта у вищій школі: виклики та перспективи. *Академічні студії. Серія: Педагогіка*, 2021. Вип.2 (3) С.151-157 URL: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.23> (дата звернення 23.04.2024)

8. Шерстюк Р., Стойко І., Паляниця В., Інклюзивна університетська освіта в Україні: реалії і можливості навчання ветеранів війни з особливими потребами, *Scientific publications MATERIALS The IX International Scientific and Practical Conference «Questions regarding the problems of higher education» Bordeaux, France. 2024. c.363 -367*

URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/44631/1/QUESTIONS-REGARDING-THE-PROBLEMS-OF-HIGHER-EDUCATION%20%E2%80%93%20%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D1%96%D1%8F.pdf> (дата звернення 23.04.2024)